

συνειδησίαν και μάθησιν, συνήγαγε τὸ ὕλικόν τὸ περιστρεφόμενον εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν βίον τῶν ἀρχαίων Ὑρακῶν, εἶναι ὁ μόνος ἐνδεδεικμένος νὰ παρίσχη εἰς τὸ "Ἔθνος καὶ εἰς τοὺς συμπολίτας του τὸ ὕλικόν τὸ ὅποιον θὰ διελυγάνη τὴν διὰ μέσσω μακρῶν καὶ πολυκαμνύτων αἰώνων διατήρησιν τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνικῆς συνήτης.

ΑΣΑΜΑΝΤΙΟΥ
Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

Κ. Μυρτίλου "Ἀποστολίδου.—"Ὁ Στενίμαχος, ἥτοι συνοπτικὴ τῆς πόλεως Στενιμάχου ἱστορία ἀπὸ τῶν παλαιῶν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.—"Ἀθήραι 1929 8ον σελ. 83.

Τὸ 1929 μὲς ἐξάρσεν ἀρκετὰ συγγράμματα διὰ τὴν Θράκην. Τὸ περὶ "Ἀνατ. Θράκης βιβλίον τοῦ ἀντισυνταγματάρχου κ. Καρίσσου ἠκολούθησεν ἡ περιουσιώδης περὶ Πόλεως καὶ Θεσμίον τῆς Θράκης μελέτη τοῦ Ἀρεοπαγίτου κ. Σακελλαριάδου.

Τελευταίως ἐξεδόθη τὸ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἔργον τοῦ ἀκαίμου ἐν Φιλίππου πόλει συνερχότου τῶν «Θρακῶν» κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου. Ὁ κ. Ἀποστολίδης ἀφοῦ ἐπὶ ἔτη ἐδίδασκεν εἰς τὸ ἀνωμόνημα Ζαφειράδης τῆς Φιλίππου πόλεως, δὲν παύει ἀπὸ πολλῶν ἀρχαιολογικῶν καὶ ἐθνικῶν ἐρευνῶν, δυνατὸν νὰ διαφύσῃ τὴν ἀρχαίαν ἢ νεωτέραν ἱστορίαν τῆς Θράκης. Ἐκτὸς τῶν ἐν τοῖς «Θρακείοις» τοῦ 1928 καὶ 1929 δημοσιευθεῶν πραγματειῶν αὐτοῦ, ἐδημοσίωσεν διάφορα ἀρχαιολογικὰ κατὰ τὸ 1899 εἰς τὴν τότε Ἑλληνιστὶ ἐκδοθεμένην ἐν Φιλίππου πόλει ἐφημερίδα «Εἰδήσεις τοῦ Λήμου» καὶ ἀπὸ τοῦ 1924 Βουλγαριστὶ εἰς ἐφημερίδας καὶ ἰδιαίτερος διαφόρου μελέτας περὶ Φιλίππου πόλεως κλπ. Ἦδη χάρις εἰς φιλογενεῖς Στενιμαχίτας ἀναλαβόντας τὴν ἐκτέλεσιν, ἐξέδωκε τὴν ἱστορίαν τῆς μέγας ἐσχάτων Ἑλληνοκρατικῆς πόλεως «Στενιμάχου» ἐκ τοῦ περὶ Θράκης καὶ Φιλίππου πόλεως ἀνεκδότου ἔργου του, τοῦ ὁποῦν εἰς εὐχρηστέον ἄλλοι φιλογενεῖς πατριῶται συντόμως νὰ ἀναλάβουν τὴν ἐκδοσιν.

Τῆς ἱστορίας τῆς Στενιμάχου προηγουμένη περιγραφή τῆς τοποθεσίας καὶ διαστάσεως, τῆς Στενιμάχου, καὶ ἐπεμολογία τοῦ ὀνόματος τὸ ὅποιον κλίνα νὰ παραδεχθῇ ὁ συγγραφεὺς ὅτι ἐκ μέρους τινὸς ἢ ἐκ κτηρίου καλουμένου Σθενιμάχου—Σθενιμάχου—Στενιμάχου μετανομοσίη καὶ ὁ περὶ αὐτὴν συνοικισμὸς Σθενιμάχου—Στενιμάχου—Στενιμάχου. Ἐκ τῆς μελέτης τοῦ κ. Ἀποστολίδου πληροφοροῦμεθα ὅτι παρὰ τοὺς κατοικοῦς ἐκαστοῦτα συνήθως καὶ ἄρσενικόν γένος, ἐνὶ ἐγγυρισμένῃ συνήθει: ἡ Στενιμάχος, τὸ ὅποιον καὶ ὁ κ. Ἀποστολίδης παρ' ὅλον τὸν τίτλον (ὁ Στενιμάχος) εἰς πολλὰ μέρη ἀναφέρει (ἡ Στενιμάχος).

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ—ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Στήμιον Χ. Σακελλαριάδου.— Πόλις καὶ θέσμος Θράκης καὶ Ἰωνίας ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ, μετὰ γεωγραφικῆς καὶ ἱστορικῆς ἐπισκοπῆσεως καὶ παρατήρηματος τῶν κυριωτέρων ἐπιγραφῶν.—Τόμος πρῶτος: Θράκη.—"Ἐν Ἀθήραις 1929, 16ον (μέγα) σελ. 312 (μεθ' ἐνὸς χάρτου).

Κατὰ τὴν παλαιότεραν περίοδον τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, ὀλίγον μετὰ τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν, εἶχον ἀρχίσαι οἱ λόγοι—γυμνασάσθαι, κατηχηταὶ καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς—νὰ δημοσιεύουν μικρὰς μονογραφίας τῶν ἰδιαίτερον τόπων ἢ πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Ἐχον λοιπὸν γραφῇ, εἰς παλαιότερους χρόνους, ἀρκεταὶ τοιαύται ἱστορίαι, αἱ ὁποῖαι παρ' ὅλην τὴν ἑλληνικὴν ἱστορικὴν μεθόδον, δύνανται νὰ παρίσχουν καὶ σήμερον χρησίμους παρατηρήσεις. Ἐπειτα ἐισαγόμενος τὸ κίνημα τοῦτο τῆς ἰδιαίτερας πατριδογραφίας, ἤρχισεν δὲ καὶ αὐτὸν σήμερον μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἀφῆγγον τῆς χώρας ἡμῶν ἐκ τοῦ μακροῦ σάλου τῶν πολέμων. Εἰς τὴν νέαν ταύτην καὶ γεννηθεῖσαν ἐρευνὴν πρὸς ἐξέτασιν ἰδιαίτερον χωρῶν, ἔδωκε ἀρκετὰς ἐνδείξεις ἡ συγγραφεὺς ἐν τῇ κυρίῳ: Ἑλλάδι διασημὸν τέλμας αὐτῆς, Μικρασιατῶν, Ποντίων, Ὑρακῶν καὶ ἡ κατανοηθεῖσα ἐπιστατικὴ ἀνάγκη τῆς ἱστορικῆς καὶ λαογραφικῆς ἐξερευνήσεως τῶν ἄλλοτε μεγάλων ἐκείνων Ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἰκαναὶ λοιπὸν ἤρχισαν αὐτὴν νὰ ἐκδίδονται ἱστορικαὶ καὶ λαογραφικαὶ πραγματεῖαι, μετὰ δὲ τούτων πρέπει νὰ καταλάβῃ τιμητικὴν θέσιν καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Ἀρεοπαγίτου κ. Σακελλαριάδου περὶ τῆς Θράκης καὶ Ἰωνίας, τοῦ ὁποῦν δίδεται ἀνωτέρω ὁ λεπτομερὲς τίτλος.

Ἡ πραγματεία τοῦ λογιῶν Ἀρεοπαγίτου δὲν εἶναι βραχεῖα τις μονογραφία ὁμοία μετὰ τὰς ἄλλους καὶ τὰς συνήθως ἀκόμη συνηθισμένας ἐκδόσεις. Ἀλλ' εἶναι πλήρης, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, ἱστορικὴ ἐπισκοπὴ τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τῆς Θράκης καὶ τῆς Ἰωνίας κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Προημέτερον ἦτο ἴσως νὰ μὴ συνδέσῃ ὁ συγγραφεὺς τὴν Θράκην μετὰ τὴν Ἰωνίαν, ἢ, ἂν αἱ μελέται αὐτοῦ, τὸν εἶχον φέρει εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ βίου καὶ τὸν δῶ τοῦτον μεγάλων ἑλληνικῶν χωρῶν, ἂν διεῖχεν τὴν ἔρευναν ταύτην, ἡ τοιάδεσσιν ἂν προσέβριεν εἰς τὴν δημοσίευσιν εἰς ἰδίᾳ χωριστὰ βιβλία. Θὰ ἤδυνάτο τότε, θὰ εἶχε δηλαδὴ τότε τὴν εὐκολίαν καὶ τὴν ἄνεσιν, ἀκόμη πληθεστέραν νὰ κάμῃ τὴν διαφωγμύτησιν αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ γεγονός δὲν ἐλαττοῦναι τὴν ἀξίαν τῆς

παρεχομένης συμβολής, και ούτως ἔχομεν ἡδὲ ἐνώπιον ἡμῶν ἐν ἀρχαῖς οὐσιαστικῶν και μακρῶν βιβλίων σχεδὸν 20 τυπογραφικῶν φύλλον. τὸ ὅποιον ἀναφέρεται εἰς τὴν ιστορικὴν ἐπισκοπὴν τῆς ἀρχαίας Θράκης.

Ὁ συγγραφεὺς ἠκολούθησεν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην ὁλίγον ἀσυνήθην μεθοδολογικὴν ὁδόν. Μετὰ βραχείαν γενικὴν ἐπισκοπὴν γεωγραφικὴν καὶ ἱστορικὴν (ὁριογραφία τῆς Θράκης, ὀνομασία, κάτοικοι, ἱστορικαὶ καὶ τύποι κλπ.) ἡ ὁποία καταλαμβάνει τὸ πρῶτον κεφάλαιον, ἔπειτα τὸ κύριον μέρος τῆς ἐργασίας, καταμενόμενον εἰς τὰ δύο ἐπόμενα κεφάλαια: *Θρακικαὶ πόλεις* καὶ *Θέματα Θράκης*. Ὁ τρόπος διαπραγματεύσεως, ὁ ὁποῖος δὲν γνωρίζω ἂν δύναιται νὰ θεωρηθῇ ὡς καλῶτερος, εἶναι ἡ γεωγραφικὴ, οὕτως εἰπεῖν, καὶ λεξιμογραφικὴ κατάταξις τοῦ ὅλκου κατὰ τὰ μεγάλα γεωγραφικὰ διαμερίσματα τῆς χώρας καὶ κατὰ πόλεις ἐν ἐκαστῷ διαμερίσματι. Ἐκείστης πόλεως ἐκτίθενται μὲ ἱκανὴν λεπτομέρειαν καὶ μίσητον αἱ ἱστορικαὶ τύχαι. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς διαπραγματεύσεως ἰδιώζον εἰς Ἐγκυκλοπαιδεῖαν εἶπε Ἱστορικὸν Λεξικόν, δίδει μὲν ἴσως ἀραβεῖς καὶ εἰςὼλους πληροφoρίας, ἔχει ὅμως τὸ ἐλάττωμα, ὅτι διασπᾷ τὴν ἱστορικὴν συνοχὴν καὶ δὲν δίδει συνολικὴν ἱστορικὴν εἰκόνα. Τὴν ἑλλειψιν ταύτην εἶναι ἀξέπαινος ὁ συγγραφεὺς διὰ διορθῶναι εἰς τὸ τρίτον κεφάλαιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπανευρίσκειται ἡ ἐνότης, διότι ἐνταῦθα ἐξήτασεν ἰδιαίτερος ἔκαστον ἐκπολιτιστικὸν φαινόμενον *ὅχι ὡς ἀναγκαῖον ταῦτα πάντα εἰς ἐκείστην πόλιν χωριστά, ἀλλ' ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτῶν ἐξελέξατο ἐνὸς τοῦ ἱστορικοῦ πλαισίου, τὸ ὁποῖον παρέχει ἡ ἀρχαία Θράκη.* Καὶ τὴν συγμῆν ταύτην ἀναλογίζομαι διὰ ὁ συγγραφεὺς εἶναι νομομαθὴς καὶ ἔξηρὸς ὅτι τὸ εἰς τὴν νομικὴν ἐπιστήμην ἐξαφύετος τεθροαμένον πνεῦμα αὐτοῦ δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ νὰ εὗρῃ τὴν ἀληθὴ καὶ πρῶτον: σὰν ἐπιστημονικὴν ὁδόν, προκειμένου περὶ ζητημάτων σχετιζομένων μὲ τὸ δίκαιον καὶ τὴ θέσιμα. Εἰς τὸ περὶ θεσμίων τῆς Θράκης κεφάλαιον τοῦτο πρέπει νὰ δώσωμεν ἑξαιρετικὴν προσοχὴν καὶ ἐκτίμησιν.

Αἱ γενικαὶ αὐτὰ παρατηρήσεις δὲν σκοποῦν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου. Εἶναι ζητήματα μεθοδολογικά, τὰ ὁποῖα ἐνίοτε απαιτοῦν καὶ ζητήματα προσωπικῆς ἀντιλήψεως. Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ προκειμένου βιβλίου, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει μόνον σκοπὸν τὴν προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης, καὶ οὕτως ἀκόμη ὁ σκοπὸς ἐπιτυγχάνεται, ὥς διὰ λεχθῇ κατωτέρω, ἀλλ' ἔχει κύριον σκοπὸν τὴν εἰς ἐκὼν πύκλιν λογίων γνωστοποίησιν τῶν περὶ τῆς ἀρχαίας Θράκης εἰδήσεων, ἴσως ὁ λεξιμογραφικὸς τρόπος παρουσιάζει ἐπιτυχίαν, διότι τοὐλάχιστον ἐυκολύνει ἑξαιρετικῶς τὸν ἀναγνώστην, ἀκόμη καὶ τὸν ἐξεννητὴν εἰς τὴν εἴρησιν τοῦ ὅλκου, τὸ ὁποῖον μετὰ κόπον συνήγαγεν ὁ συγγραφεὺς καὶ δίδει ἔτοιμον πρὸς γνῶσιν. Καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονῇται τὸ μέγα τοῦτο καὶ ἄξιον πύσης τι-

μὴς κατόρθωμα, διὰ ἐπέτυχεν ὁ κ. Σακελλαριδὴς νὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς, ὅχι μόνον τοὺς λογίους καὶ φιλόστοργας, ἀλλ' ὅσῳν καὶ εἰς τοὺς εἰδικούς ἐξεννητῆς, ἀλλὰς συνημένους καὶ συστηματικῶς ἐκτεθειμένους τὸ ἱστορικὸν καὶ ἐκπολιτιστικὸν ὅλκον, τὸ ὁποῖον περιεσώθη ἀπὸ τὴν ἀρχαίτητα καὶ ἀναφέρεται εἰδικῶς εἰς τὴν Θράξην. Ἄν προσέξῃ ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸν τρόπον τῆς συγγραφῆς, ἰδίως δὲ εἰς τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ποιοῦνται διὰ τῆς παρατομῆς εἰς τὰς πηγὰς τὰ μνημονούμενα γεγονότα, εἰς τὴν μελέαν τῶν ἀφορῶντων ἐκείστω χωρίων ἀσυνάρτητον, διὰ κατανόησιν πόσον ἐξεννητῆτον καὶ κοπιῶδη ἐργασίαν ἔκαμεν ὁ συγγραφεὺς. Προτάσσεται κατάλογος τῆς «βιβλιογραφίας καὶ τῶν πηγῶν», ἔπειτα ἔρχεται «Ἐξήγημα συντεταγμένων παραπομπῶν», τέλος κλείει τὸ ὅλον βιβλίον Παράρτημα, περιέχον ἀρχαία: ἐπιγραφὰς τῆς Θράκης. Ἐκεῖτο τὸ ὁποῖον θέλω νὰ τονίσω εἶναι διὰ κατανοήσας ὁ κ. Σακελλαριδὴς ἀληθῆς ἐξεννητῆς ὅχι μόνον εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἐκθεσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν τρόπον καὶ εἰς τὴν μέθοδον τῆς ἀναγραφῆς τῶν πηγῶν. Μ' ἐνθουσιάζει τόσοι πολλὴ ἡ εἰδικότης αὐτῆ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ γίνονται αἱ παραπομπαί, τοῦ τρόπου γενικότερον, κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ παρέχῃται ἐπιστημονικῶς τὸ καταλεφθὲν ἱστορικὸν ὅλκον καὶ εἰς τὴν τοῦ τρόπου, καὶ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ γίνεται ἡ ἐπιλογή, ὥστε διὰ *ἀναγκαῖον ταῦτα πάντα εἰς ἐκείστην πόλιν χωριστά, ἀλλ' ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτῶν ἐξελέξατο ἐνὸς τοῦ ἱστορικοῦ πλαισίου, τὸ ὁποῖον παρέχει ἡ ἀρχαία Θράκη.* Καὶ τὴν συγμῆν ταύτην ἀναλογίζομαι διὰ ὁ συγγραφεὺς εἶναι νομομαθὴς καὶ ἔξηρὸς ὅτι τὸ εἰς τὴν νομικὴν ἐπιστήμην ἐξαφύετος τεθροαμένον πνεῦμα αὐτοῦ δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ νὰ εὗρῃ τὴν ἀληθὴ καὶ πρῶτον: σὰν ἐπιστημονικὴν ὁδόν, προκειμένου περὶ ζητημάτων σχετιζομένων μὲ τὸ δίκαιον καὶ τὴ θέσιμα. Εἰς τὸ περὶ θεσμίων τῆς Θράκης κεφάλαιον τοῦτο πρέπει νὰ δώσωμεν ἑξαιρετικὴν προσοχὴν καὶ ἐκτίμησιν.

Ἄν θὰ ἤθελα νὰ τελεσιμῶ τὴν βιβλιοκρισίαν μου ταύτην χωρὶς νὰ ἐξέσω ἰδιαίτερος τὸ κεφάλαιον τοῦ βιβλίου (τὸ τρίτον), τὸ ὁποῖον ἐκθέτει τὰ *Θέματα τῆς Θράκης*. Τὸ μέρος τοῦτο τοῦ βιβλίου εἶναι ἄσπον καὶ παρέχει πολυτιμωτέτην συμβολήν. Ἐνταῦθα εἶναι προφανές, καὶ ἐπαυλαβαίνω πάλιν, ἐξοφῆσθαι τὸν συγγραφεὴ τὸ νομικὸν πνεῦμα αὐτοῦ. Ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦτο μόνον, τὸν ἐξοφῆσθαι καὶ πολυμάθεια ἐξαιρέτως καὶ ἔρσηνα διεξοδικὴ καὶ ἐνδελεχῆς. Σπουδαῖστατα εἶναι αἱ ἐκδρομαὶ τοῦ συγγραφέως ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Βυζαντινὴν θεσιολογίαν καὶ πολιτικὴν ἀρχαίτητα, σπουδαῖστατα δὲ αἱ παρατηρήσεις καὶ αἱ συζητήσεις μὲ θέματα καὶ νόμια Ἑλληνικῶν πόλεων ἄλλων ἀρχαίων χωρῶν. Θὰ ἦτο ἐπιθυμητὸν καὶ διὰ παρέξῃ μεγίστην διπρησίαν ὁ συγγραφεὴ, διότι εἶναι ὁ μόνος κατελλήλος, ἂν συνελάμβανε ταῦτα μὲ παρατηρήσεις καὶ συζητήσεις λαμβανόμενας ἀπὸ τὴν περιουσίαν ταυτογραφικὰ ἔθιμα καὶ τὰς βιωτικὰς συνθηκὰς τῶν σημερινῶν Θρακῶν. Ἀλλὰ τοῦτο ἴσως διὰ ἔφερε μακρὰν αὐτόν, δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονῇσθαι ὁ κ. Σακελλαριδὴς, διὰ, ἀφοῦ μὲ τόσοι ἐν-